

מתורת רבינו ראש הישיבה הגאון רבי ברוך דב דיסקין שליט"א

מתוך שיעורו השבועי בישיבת ארחות תורה • פרשת תצוה תשפ"ב

הגרי"ז ביאר שמה שאמר "ואתה הקרב", משום דאין מעמידין כהן גדול אלא ע"פ ב"ד של שבעים ואחד, ולהכי אמר "הקרב אליך", דמשה במקום שבעים ואחד.

ואלה הבגדים אשר יעשו חשן ואפוד ומעיל וכתנת

תשבץ מצנפת ואבנט (כ"ח. ד.)

הראשונים הקשו מה הטעם שלא הזכיר מכנסים וציץ, ובבעל הטורים תירץ דלא הזכיר מכנסים משום שלא היו לכבוד ולתפארת, ולא הזכיר הציץ שאינו בגד, והרמב"ן (לקמן כ"ט. ט.) כתב דכיון שהיו לובשים את המכנסים בהצנע, לכן לא הזכירם, ובתוס' בנוזר (דף נד: ד"ה ת"ש) כתבו דהציץ חשיב בגד, ובהגהות מהרש"ם תמה ע"ז, ועיי"ש בספר פירות תאנה.

אל שני קצותיו

(כ"ח. ז.)

פירש רש"י אל רחבו של אפוד שלא היה רחבו אלא כנגד גבו של כהן, שנאמר לא יחגרו ביזע, אין חוגרין במקום זיעה, לא למעלה מאציליהם ולא למטה ממתניהם אלא כנגד אציליהם ע"כ. משמע בדברי רש"י שהדין ש"לא יחגרו ביזע" אי"ז דין באבנט, אלא דין בחגירה.

והגרי"ז דן בזה, והוכיח מדברי הרמב"ם (פ"ו מכלי המקדש ה"ב) וז"ל ועל האבנט מפורש מקבלה ולא יחגרו ביזע, במקום שמזיעין וכך קיבל יונתן בן עוזיאל מפי הנביאים ותרגם על לבביהו אסרון עכ"ל. וצ"ב מה הטעם שהביא הרמב"ם מתרגום יונתן בן עוזיאל מה שאין דרכו בכך בכל מקום, והביאור שרצה לפרש דאין הוא דין בחגירה, אלא במקום האבנט.

ולקחת את שתי אבני שהם ופתחת עליהם שמות בני

ישראל (כ"ח. ט.)

בבראשית (מ"ט. כ"ד) כתוב "משם רעה אבן ישראל", ובסוטה (דף לו:) דרשו במעשה דאשת פוטיפר מידי אביר יעקב מי גרם לו שיחקק על אבני אפוד אלא אביר יעקב משם רועה אבן ישראל משם זכה ונעשה רועה ע"כ, והיינו דע"י המעשה עם אשת פוטיפר זכה שיהיה באבני החושן, וצ"ע דהרי כל השבטים היו בחושן, והו"ל למימר דלא הפסיד את חלקו באבני האפוד, ומהו הלשון גרם לו שיחקק דמשמע שבזכות זה זכה למה שלא זכו אחרים.

וביאר אחי הגר"א שליט"א ע"פ דברי הפסיקתא [ומצאתי כן במשך חכמה] שהאבני השובהם שהיו על כתפות האפוד היו אבנים של יוסף, שהרי אבנו של יוסף בחשן היה שוהם שהוא האבן הי"א, וזה כוונת הגמ' שע"י המעשה עם אשת פוטיפר זכה ששמות השבטים יהיו על אבן שלו שהיא אבן שוהם.

ועשית על החשן שרשרת

(כ"ח. כ"ב)

פירש רש"י והן שתי השרשרות האמורות למעלה בענין המשבצות ע"כ. והיינו שהוקשה לרש"י דלעיל כתוב (פסוק י"ד) שהיה בו שרשרות, ותירץ דהם אותם שרשרות, אמנם דעת הרמב"ם (פ"ט מכלי המקדש ה"יא) דהיו ב' שרשרות.

ונשא אהרן את משפט בני ישראל על לבו לפני ה'

תמיד (ש.)

הגמ' ביומא (דף ז:.) מקשה לענין ציץ מהו תמיד, והרי אסור להכנס עם הציץ לבית הכסא, ומשני דהכונה דבעינן למשמש בציץ. ובטעמא דקרא הקשה דהרי גם כאן בחושן כתוב תמיד, ותירץ דבחושן באמת הכונה דמותר להכנס בו לבית הכסא, דהא השם שבתוך החושן היה מכוסה, ומדאורייתא מותר להכנס בו, אלא דהעיר דכל זה אם היה כתוב על החושן שבטי ישורון, אבל

ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך

וגו' (כ"ז. כ.)

הראשונים הקשו מ"ט בפרשת אמור (פרק כ"ו) יש ג"כ ציווי על המנורה, ומהו החילוק בין ב' הציוויים, וברש"י שם כתב דכאן אי"ז כלל ציווי על מלאכת המשכן, אלא רק בא לפרש צורך המנורה, דהכונה ב"ואתה תצוה" דסופך לצוות בפרשת אמור על הטבת המנורה, אמנם הרמב"ן תמה על רש"י דלפי דבריו הו"ל לסמוך הפרשה כאן לפרשת עשיית המנורה, ולכן פירש דהיה ב' ציוויים, דהציווי כאן היה בשביל נדבת המשכן, ובפרשת אמור כיון שנגמר השמן היה ציווי על בני ישראל להביא לדורות, [ועיי"ש ברמב"ן עוד פירושים].

אמנם אכתי צ"ע דבפרשת תרומה יש ג"כ ציווי להביא שמן למאור, אכן לדעת רש"י י"ל בפשיטות דשם קאי על נדבת המשכן, וכאן קאי על הטבת המנורה, דסופך לצוות, אמנם לדעת הרמב"ן דכאן אזיל על נדבת המשכן אכתי צ"ע מ"ט כפל הציווי.

וכן הקשה באבן עזרא, וכתב דהשמן שהביאו הנשיאים הוא שמן המשחה, ולכאוי כוונתו דזהו גם השמן שנאמר בפרשת תרומה, משא"כ כאן הוא ציווי על כל הציבור להביא שמן למאור להעלות נר תמיד.

וצ"ע דהא כתוב להדיא "שמן למאור", וכן כתוב להדיא בפרשת ויקהל (ל"ה. כ"ז כ"ח) "והנשיאים הביאו וכו' ואת השמן למאור". ועיין עוד באבן עזרא שכתב כתית "למאור" לצורך האור בלילה, להעלות נר תמיד להדליק הנרות, וצ"ע בכונתו. ובספר טעמא דקרא הביא הקושיא מ"ט נכפל ב' ציוויים, בפרשת תרומה וכאן, וביאר דבפרשת תרומה אין הכונה כלל למאור המנורה, אלא נרות להאיר בבית המקדש, וכמדודו שכן הוא כונת האבן עזרא.

אמנם העיר שם דברש"י פירש דלמאור אזיל על הדלקת המנורה, אמנם להנ"ל מבואר היטב, דרש"י לשיטתו דכאן פירש דסופך לצוות על הדלקת המנורה וכמו שנתבאר, אבל הרמב"ן והאבן עזרא שלא פירשו כן י"ל דיפרשו דבפרשת תרומה אי"ז להדלקת המנורה, אלא להאיר בבית המקדש.

ואתה תצוה (ש.)

הגרי"ז ביאר מה שכתוב "ואתה תצוה", דהנה קיי"ל דמלאכת המשכן עושין ע"פ נביא ומלך וע"פ ב"ד של שבעים ואחד, ומשה היה כמו מלך וכמו נביא וכמו ב"ד של שבעים ואחד, וכמבואר בשבועות (דף טו.), וכן הוא במדרש, ולכן כתוב "ואתה תצוה", דלענין שמן המאור ובגדי כהונה אי"ז מלך וסנהדרין, אלא סגי דאתה תצוה, והעירו שבמדרש נראה שמה שאמר ואתה היינו משום דמשה במקום שבעים ואחד, וצ"ע.

ויקחו אליך (ש.)

הרמב"ן כתב דהנה כתוב שמה היה צריך לבדוק שיהיה השמן זית זך, ולכן דקדק הכתוב "ויקחו אליך", וראיתי דמביאים מהמדרש דויקחו אליך היינו שיהיה חותמך כמו של כהן גדול, ומביאים מהמדרש הנ"ל דזהו הכוונה במה דאיתא בשבת (דף כא:) שהחשמונאים מצאו בבית המקדש פך שמן שהיה בו חותמו של כהן גדול.

להעלות נר תמיד (ש.)

פירש רש"י כל לילה ולילה קרוי תמיד. והרמב"ן חולק דתמיד אזיל על הנר מערבי שיהא דולק תמיד.

ואתה הקרב אליך את אהרן וגו' (כ"ח. א.)

לדעת הרמב"ם דהיה כתוב שבטי קה קשה דזה הרי היה מגולה, ולא היה יכול להכנס עם זה לבית הכסא.

ועשית את מעיל האפוד וגו' (כ"ח. ל"א)

בגמ' בזבחים סוף פרק המזבח מקדש (דף פח:) וכן מבואר ברמב"ם (פ"ט מכלי המקדש ה"י) שהיה למעיל שלשים ושש פעמונים מכל צד, ומשמע שהיה פתוח מבי' צדדים, והרמב"ן כתב שהיה פתוח מלפניו, והיה רק בי' כנפים [וכמעילים שבזמנינו], ובמרכבת המשנה כתב דדעת הרמב"ם כהרמב"ן, אמנם הרדב"ז כתב דלדעת הרמב"ם היה פתוח גם לאחורו באמצעיתו, וברש"י בזבחים (שם) משמע שהיה פתוח מהצדדים, ובדרך חכמה כתב דמ"מ גם לדעות שהיה די' כנפות פטור מציצית, דבגדי קדש פטורים מציצית.

ועיין עוד ברמב"ם (פ"ט ה"ג) שלא היה למעיל בית יד, ועיין בראב"ד וכן משמע בפירוש רש"י שהיה בית יד, ועיין עוד בדרך חכמה מה שכתב בזה.

לא יקרע (כ"ח. ל"ב)

פירש רש"י כדי שלא יקרע והקורעו עובר בלאו שזה ממנין לאוין שבתורה ע"כ. ומבואר ברש"י דתנתי כתיב הכא, חדא שיעשנו באופן שלא יקרע, ועוד נאמר כאן לאו שלא לקרוע, ודייק לה בגמ' ביומא (דף עב.) מדכתיב בלשון ציווי ולא כתיב שלא יקרע, ובשם הגר"י מובא דמ"מ אין לומר דהוי רק ציווי, דהרי בפרשת פקודי (ל"ט. כ"ג) ג"כ כתוב לא יקרע, ושם לא איירי כלל בציווי אלא בעשייה.

ועיין בתרגום יונתן בן עוזיאל בחלק מהדפוסים כתוב כאן "לא יתבזע", ובפרשת פקודי כתוב "דלא יתבזע", אמנם יש דפוסים שגם שם כתוב "לא יתבזע", ויש מהדפוסים שכאן כתוב "דלא יתבזע", וצ"ע מהי הגירסא הנכונה. הגר"י נקט כגירסא האי' דכאן גרסינן "לא יתבזע", ובפרשת פקודי גרסינן "דלא יתבזע", וביאר דכאן כתוב ציווי כיצד יעשה, ולזה הזהירו שלא יקרע, ובפרשת פקודי איירי בעשייה באופן שלא יקרע.

ופעמוני זהב בתוכם סביב (כ"ח. ל"ג)

פירש רש"י בין שני רימונים פעמון אחד דבוק ותלוי בשולי המעיל. מבואר בדברי רש"י שהפעמונים היו בין הרימונים, אולם הרמב"ן ס"ל דהיה בתוך הרמונים.

ובמה שכתב רש"י שבין בי' רימונים היה פעמון, צ"ע דלפי זה צ"ל שהפעמונים היו פחות מהרימונים, דהרי היה למעיל כנפיים [וכנ"ל כ"ח. ל"א], ונמצא שהיה יותר רימונים מפעמונים, ויש שתירצו שכנפות המעיל שנסגרים היה הפעמון בין הרימון, אמנם בפשטות אי"ז כן.

ועשית ציץ זהב טהור (כ"ח. ל"ו)

איתא בקידושין (דף סו.) דאלעזר בן פועירה אמר לינאי המלך לבן של פרושים עליך, אמר לו ומה אעשה, והשיבו "הקם להם בציץ שבין עיניך", הקים להם בציץ שבין עיניו, ואמרו לו שאינו כהן ואסור לו עי"ש כל המעשה, והנה במה שאלעזר בן פועירה אמר לינאי "הקם להם בציץ שבין עיניך" פירש רש"י "תן ציץ הקדש על מצחך ועמדו על רגליהם לפי שהשם כתוב בו", וצ"ע מה הוצרך לומר לו זאת.

ושמעתי לבאר דהנה כבר דנו כשיש אי' שלבוש בתפילין והשני אוחו את התפילין בידיו, מי קודם להכנס בפתח, ואמר הבית הלוי שמי שאוחז את התפילין בידיו הוא קודם, משום שכשעטור בתפילין ה"ז טפל לאדם, ואין נחשב שהתפילין נכנסו, משא"כ כשהתפילין בידיו, והוכיח כן מהא דתנן (נגעים פ"ג מ"ט) דמי שנכנס לבית המנוגע כשלבוש בבגדים לא נטמאו בגדיו מיד [כמו כל בגד], אלא רק לאחר שיעור אכילת פרס, ואם מחזיק

את הבגד נטמא מיד, והיינו משום שכשלבוש בבגד ה"ז חלק ממנו.

ושמעתי לבאר דזה כונת אלעזר בן פועירה, דאם אתה ראוי לכהן גדול לא יקומו מפני הציץ כיון שהציץ הוא טפל אליך, אמנם כיון שתראה שהם יעמדו על כרחך שהם סוברים שאתה זר, והציץ שעל מצחך הוא כאילו בידך.

פתוחי חותם קודש לה' (כ"ח. ל"ח)

בתענית (דף ב.) איתא דגי' מפתחות ביד הקב"ה, חיה גשמים ותחיית המתים, והביאו הראשונים רמז לזה מכאן ד"חתם" הוא ר"ת חיה תחיית המתים מטר, ו"קודש לה'" היינו שהם בידי הקב"ה.

והיה על מצחו תמיד (שם)

פירש רש"י נלמד שישמש בו בעודו על מצחו שלא יסיח דעתו ממנו. הגר"י חקר האם הדין מישמוש בציץ הוא מטעם האזכרה שבו, או מטעם הציץ עצמו והאזכרה הוא רק סיבה לקדושת הציץ, והוכיח מהא דמבואר ביומא (דף ה.) דהמקור שצריך למשמש בתפילין הוא ק"ו מציץ, דמה ציץ שיש בו אזכרה אחת צריך למשמש, תפילין שיש בו כמה אזכרות לא כ"ש, מבואר דטעם המשמוש הוא מצד קדושת הציץ, דאם הוא מטעם האזכרה, א"כ אי"ז ק"ו אלא מה מצינו, דפשיטא דאם באזכרה אחת צריך למשמש ודאי בשנים והוא פשוט, ועל כרחך שהקדושה בציץ עצמו, ולכן עבדינן ק"ו דאם ציץ שיש בו אזכרה אחת קדוש, כ"ש תפילין.

וקדשת את חזה התנופה ואת שוק התרומה (כ"ט. כ"ז)

מקשים מ"ט חזה נקרא תנופה, ושוק נקרא תרומה, ושמעתי מאחי הגר"א שליט"א דשוק מכיון שיש בי' שוקיים ורק אחד הולך לגבוה נקרא תרומה, משא"כ חזה שיש רק אחד ומרימים את כולו נקרא תנופה.

והנה כתוב דהחזה היה למשה, וביאר בזה דרק החזה שאין לו דין תרומה היה למשה, אבל השוק שהוא תרומה היה שינד לאהרון, ועיין במהרי"ט אלגאזי (בכורות פ"ה אות מ') דמסתפק בזר שאכל חזה ושוק האם חייב מיתה כדין תרומה, ולהנ"ל רק בשוק יהיה חייב מיתה ולא בחזה, וכן מצינו בפרשת קרח כתוב לגבי בכור ובשרם יהיה לך כשוק הימין, ולא כתוב כשוק התרומה, דבכור אין לו דין תרומה, אלא רק דין מתנות כהונה כקדשים.

והנה זר האוכל תרומת לחמי תודה בשוגג חייב לשלם, ולכאוי' ה"ה בשוק, ועיין במהרי"ט אלגאזי (שם), ויל"ע אם התשלומים יהיו ג"כ תרומה, ועיין במקדש דוד (קדשים ס"י כ"ט אות א'), [וע"ע באבני נזר (ח"מ ס"י קמ"ה) לגבי תשלומי ביכורים].

ואכלו אתם (כ"ט. ל"ג)

פירש רש"י אהרן ובניו לפי שהם בעליהם ע"כ. וקשה דתיפו"ל דיאכלו משום שאסור לזרים, דהמורם מקדשים קלים אסורים לזר, ומשמע שהיה בי' טעמים בכך שאכלו, חדא מדין בעלים, ושנית מדין שהם כהנים, והוא רק לאהרן ובניו, והגר"י האריך בזה.

את גגו (ל"ג)

פירש רש"י זה היה לו גג, אבל מזבח העולה לא היה לו גג, אלא ממלאים חללו אדמה בכל חנייתם. במושב זקנים לבעלי התוס' בפר' ויקרא (א. ח.) הקשה בשם ר"י החסיד כיצד הכהנים הלכו על מזבח הנחושת, הרי היה חם מהאש, ותירץ שהיה אש של שמים, והיה בו הרבה תכוונות, ואולי אחת מהתכוונות שלה לא היה חם.

ובטעמא דקרא העיר דלפי מה שכתב רש"י הכא דלמזבח החיצון לא היה גג לא קשה מידי, שהעפר אינו מעביר חום, ומוכח דהבעלי תוס' נקטו דלא כרש"י.

לע"נ הרב אברהם ב"ר שמואל יעקב וירז' בינסקי ז"ל

אביו של מנכ"ל המוסדות הר"ר יעקב שליט"א

נלב"ע ח' אדר תשס"ח, ת.נ.צ.ב.ה.